

KARTA EWIDENCYJNA ZABYTKU NIEMUCHOMEGO NIEWPISANEGO DO REJESTRU ZABYTKÓW

3. Miejscowość
WĄSOSZ

1. Nazwa
Historyczny układ urbanistyczny miasta wraz z terenem, na którym jest znaczna ilość zabytków archeologicznych

2. Czas powstania
pradzieje, 1290, 1437, 1526, 1675, 1742, 1759, ok. 1890, 1945

9. Materiały graficzne

4. Adres (ulica, nr posesji)

5. Przynależność administracyjna

Województwo
DOLNOŚLĄSKIE
Powiat **GÓROWSKI**
Gmina **WĄSOSZ**

6. Współrzędne geograficzne

51°33'47"N 16°41'31"E

7. Użytkowanie obecne
mieszkalne
rolnicze

8. Stan zachowania
4

Poprzednie nazwy miejscowości: Przed 1945 Herrnsdorf

Historia wsi i dóbr: Wąsosz położony jest nad rzeką Barycz przy odgałęzieniu od dawnego szlaku handlowego z Góry. Miasto otrzymało prawa miejskie w 1290 roku od księcia Henryka III Głogowskiego. Lokowane było na prawie magdeburskim i rozwijało się jako osada targowa, przejmując pierwszeństwo po podupadającej w XIII wieku kasztelani w Sądowli. Podległość miasta zmieniła się na przestrzeni lat, przechodząc kolejno pod panowanie księstwa śląskiego, księstwa głogowskiego (do 1437 roku), Czech (do 1526 roku), księstwa legnicko-brzeskiego (do 1675 roku), ponownie Czech (do 1742 roku), Prus. W roku 1759, podczas wojen śląskich drewniana zabudowa miasta została spalona. Kolejne, liczne klęski żywiołowe, epidemie, hamowały rozwój Wąsosza, a sprzyjały przejściu prymatu przez rozwijającą się Górę. W końcu XIX wieku uruchomiono linię kolejową, co jednak nie wpłynęło znacząco na rozwój miasta. Liczba ludności przed drugą wojną światową rosła od 400 mieszkańców w 1557 roku, stopniowo do 2 530 mieszkańców w 1933 roku. Podczas II wojny światowej miasto straciło znaczną część zabudowy i przez wiele lat, bez praw miejskich, pełniło rolę lokalnego ośrodka usługowego. Ponownie prawa miejskie uzyskał Wąsosz w 1984 roku. Średniowieczne miasto założone zostało w widłach Orli i Baryczy, które z trzech stron broniło dostępu do miasta. Od strony wschodniej, otartej, usytuowany został zamek otoczony fosą. Centralną część miasta stanowił prostokątny rynek przecięty z północnego wschodu na południowy-zachód, główną osią komunikacyjną. Brak murów obronnych sprawił, że zabudowa nie ma charakteru zwartej i wokół rynku występowały tereny słabiej zaінwestowane. Na początku XIX wieku, Wąsosz, tak jak większość miast rozwija się bardziej intensywnie, a zabudowa rozprzestrzeniła się w kierunku północno-wschodnim, przekraczając rzekę Orłę. Po uruchomieniu linii kolejowej, zabudowa rozwija się również wzdłuż głównego szlaku komunikacyjnego, w kierunku dworca kolejowego.

Wykaz stanowisk archeologicznych:

6/79/70-25 osada-łrzycka, osada- k. przeworska, cmentarzysko-VII-VIII w., 12/82/70-25 osady- ep. kamienia, - kult. łrzycka, 15/84/70-25 osady- ep. brązu, - ep. kamienia, -nieokreślona, 17/85/70-25 osady- ep. kamienia, - średniowiecze, 27/91/70-25 osada- kult. łrzycka, 33/97/70-25 osady- kult. łrzycka, - średniowiecze, 34/98/70-25 obozowisko- mezoit, osada- kult. przeworska, 34a/99/70-25 osada- kult. przeworska, 44/107/70-25 osady- ep. kamienia, kult. pomorska, - kult. przeworska, 46/108/70-25 osady- kult. przeworska, -kult. łrzycka, 46a/109/70-25 osada- kult. przeworska, 47/110/70-25 ślad osadniczy- kult. łrzycka, osada- pradziej. •48/112/70-25 osady- ep. kamienia, kult. pomorska, - kult. przeworska, 49/113/70-25 osady- ep. kamienia, - kult. przeworska, 50/114/70-25 znal. luźne- ep. kamienia, 60/122/70-25 znal. luźne- ep. kamienia, 69/124/70-25 obozowisko- mezoit, 5/130/70-25 ślad osadniczy- średniowiecze, 6/131/70-25 osady- kult. łrzycka, w. średn., 8/133/70-25 ślad osadniczy- średniowiecze

Bibliografia:

- Adressbuch des Grundbesitzes in der Provinz Schlesien, Berlin 1937
- Buße S., Eisenbahnen in Schlesien, Eggllham 1989
- Knie J., Alphabetisch-statistisch-topographische Übersicht der Dörfer, Flecken, Städte und anderen Orte der königliche Preussische Provinz Schlesien, Breslau 1845
- Kwartalnik Górowski 1/2003, red. Z. Hanulak, Góra 2003
- Regesty Śląskie, red. W. Korta, t. 1 (1343-1348), Wrocław 1975 ; t. 2 (1349-1354), Wrocław 1983; t. 3 (1355-1357), Wrocław 1990; t. 4 (1358-1359), Wrocław (bez daty wydania); t. 5 (1360), Wrocław 1992
- Słownik etymologiczny miast i gmin PRL, Wrocław 1984
- Studium historyczno-urbanistyczno-konserwatorskie miasta Wąsosza, A. Konieczna, J. Piotrowski, Wrocław 1987
- Zimmermann F. A., Beiträge zur Beschreibung von Schlesien, Bd 1-13, 1786

Materialy kartograficzne:

- Messtischblatt, pomiar 1887 r., nowelizacja 1929 r., wydanie 1937-1940 r.

Istniejące zagrożenia: Degradacja układu ruralistycznego związana z współczesną zabudową różnego typu, dogęszczanie i wprowadzanie nowej zabudowy na terenach historycznie niezabudowanych, rozbórki i przebudowy budynków historycznych oraz ich modernizacja z wykorzystaniem współczesnych, niezgodnych z lokalną tradycją materiałów budowlanych. Inwestycje wymagające prac ziemnych.

Postulaty konserwatorskie: Utrzymanie układu przestrzennego, zachowanie dominant (kościółów; pw. Józefa Oblubieńca i pw. Niepokalanego Serca NMP), skali zabudowy, jej historycznego rozplanowania, tradycyjnych brył, formy, użytych materiałów i artykulacji elewacji, ochrona zabudowy zespołów kościelnych z cmentarzami, budynków objętych wpisem do rejestru zabytku- w tym zamku i wieży ciśnień.